

Tauw

Borgingsdocument Natuur

Onderwatersuppletie Walcheren Oostgat

Versie	Datum	Wijziging
V01 eerste concept	14-02-2020	n.v.t.
V02 eind concept	24-04-2020	Aanpassingen review Rijkswaterstaat Schelpenbanken getoetst aan WOT 2019
V03 eind concept	28-08-2020	Aanpassingen m.b.t. beheer en onderhoud en gedragscode
V04 eind concept	18-06-2021	Aanpassing vaarroute, zandwinkvak en schelpenbanken getoetst aan WOT 2020
V05 eind concept	1-10-2021	Opmerkingen Rijkswaterstaat op V04 verwerkt
V06 eind concept	5-11-2021	Aanpassing naar definitief ontwerp

Verantwoording

Titel	Borgingsdocument Natuur Onderwatersuppletie Walcheren Oostgat
Opdrachtgever	Rijkswaterstaat
Projectleider	Frank Aarts
Auteur(s)	Wendy Liefing
Tweede lezer	Adrie van Hooff
Projectnummer	1267308
Aantal pagina's	26
Datum	5 november 2021
Handtekening	Ontbreekt in verband met digitale verwerking. Dit rapport is aantoonbaar vrijgegeven.

Colofon

TAUW bv
Australiëlaan 5
Postbus 3015
3502 GA Utrecht
T +31 30 28 24 82 4
E info.utrecht@tauw.com

Inhoud

1	Inleiding	4
2	Voorgenomen activiteiten	6
2.1	Locatie	6
2.2	Activiteiten	7
2.3	Suppletieprogramma: noodzaak suppletie	8
2.3.1	Algemeen	8
2.3.2	Noodzaak onderwatersuppletie	8
3	Wnb Gebiedsbescherming: Natura 2000	9
3.1	Werkwijze Wnb Gebiedsbescherming	9
3.2	Relevante Natura 2000-gebieden	9
3.3	Toets aan zorgplicht: voorwaarden uit Natura 2000 beheerplannen	10
3.3.1	Zorgplicht: toetsing voorwaarden beheerplan Voordelta	10
3.3.2	Conclusie zorgplicht Voordelta	12
3.3.3	Zorgplicht: toetsing voorwaarden beheerplan Vlake van de Raan	13
3.3.4	Conclusie zorgplicht Vlake van de Raan	14
3.3.5	Zorgplicht: toetsing voorwaarden beheerplan Westerschelde & Saeftinghe	14
3.3.6	Toetsing voorwaarden zeehonden	16
3.3.7	Zandwinvak	19
3.3.8	Suppletielocatie en schelpdierbanken	19
3.3.9	Conclusie zorgplicht Westerschelde en Saeftinghe	19
4	Wnb Soortenbescherming	20
4.1	Werkwijze Wnb Soortenbescherming	20
4.2	Toetsing Wnb Soortenbescherming	21
4.2.1	Bruinvis	22
4.3	Conclusies Wnb Soortenbescherming	23
5	Conclusies	24
5.1	Inleiding	24
5.2	Gebiedsbescherming	24
5.3	Soortenbescherming	24
6	Literatuur	25
Bijlage 1	Uitvoeringsvoorwaarden voor aannemer	26

1 Inleiding

De kust van Walcheren Oostgat staat bloot aan structurele erosie. De kustlijn dient gehandhaafd te blijven om behoud van de achterliggende functies te verzekeren. Voor deze locatie wordt daarom in **2022-2023** een **onderwatersuppletie** uitgevoerd. Het gaat om een geulwandsuppletie. Als basis voor de beoordeling is het definitief ontwerp gebruikt. In hoofdstuk 2 worden het ontwerp en de noodzaak van de suppletie nader toegelicht. Dit ontwerp is getoetst aan de verschillende onderdelen van de Wet Natuurbescherming (Wnb).

Toetsing aan de Wnb onderdeel Gebiedsbescherming

In hoofdstuk 3 staat de toetsing aan de Wnb onderdeel Gebiedsbescherming, oftewel de toetsing aan de Natura 2000-gebieden. Het uitvoeren van de suppleties is regulier beheer en onderhoud¹, wat niet wordt gezien als een plan of project in de zin van de Habitatrichtlijn. Nu enkel voor plannen of projecten een vergunningplicht bestaat, is er voor het uitvoeren van de suppleties geen vergunning nodig in het kader van de Wnb gebiedsbescherming. Hoewel er geen sprake is van een N2000-vergunningplicht geldt wel de algemene zorgplicht van artikel 1.11 Wnb. Door het volgen van de voorwaarden in de Natura 2000 beheerplannen wordt invulling gegeven aan deze zorgplicht. Door als uitgangspunt de voorwaarden uit Natura 2000 beheerplannen te nemen wordt invulling gegeven aan deze zorgplicht. Het borgingsdocument wordt uiterlijk zes weken voor start van de werkzaamheden gepubliceerd op de site van helpdeskwater. In hoofdstuk 3 wordt daarom de suppletie getoetst aan de voorwaarden uit de Natura 2000-beheerplannen.

In het kader van de Wnb zijn ook gebieden aangewezen waarvoor een Toegangsbeperkend Besluit (TBB) geldt, dit zijn gebieden waar restricties/voorwaarden gelden voor varen en/of bodemberoerende activiteiten. Deze restricties/voorwaarden gelden ook voor activiteiten die onder beheer en onderhoud vallen zoals de suppleties. In hoofdstuk 3 wordt daarom ook aan de TBB's getoetst.

Toetsing aan Wnb onderdeel Soortenbescherming

In hoofdstuk 4 staat de toetsing aan de Wnb onderdeel Soortenbescherming. Dit betreft de bescherming van (individuele) soorten (voorheen Flora- en faunawet). Hiervoor heeft RWS een gedragscode opgesteld waardoor, onder voorwaarden, zonder ontheffing kan worden gewerkt. De Gedragscode soortenbescherming van Rijkswaterstaat is van toepassing op de uitvoering van de suppleties omdat het gaat om beheer en onderhoud. Voor zover er wordt gewerkt conform de gedragscode hoeft er geen ontheffing Wet natuurbescherming te worden aangevraagd voor het onderdeel soortenbescherming.

---

¹ RWS-handreiking Beheer en Onderhoud (24-3-2020) en de Handreiking beheer en onderhoud van LNV.

Voorwaarden

In hoofdstuk 5 staan de conclusies van de toetsingen samengevat. Alle toetsingen tezamen leiden tot een pakket aan voorwaarden waaraan de werkzaamheden moeten voldoen. Deze uitvoeringsvoorwaarden dienen in het ecologisch werkprotocol van de aannemer te worden verwerkt en staan in bijlage 1 opgenomen. De aannemer dient middels zijn risicodossier en ecologisch werkprotocol aan te geven hoe de aannemer zeker stelt dat het werk volgens de benoemde voorwaarden wordt uitgevoerd. Dit omvat onder andere een beschrijving van de voorgenomen activiteiten, een beschrijving van de te verwachten effecten en beheersmaatregelen. Een nadere beschrijving hiervan is opgenomen in de Gedragscode soortenbescherming van Rijkswaterstaat.

2 Voorgenomen activiteiten

2.1 Locatie

In figuur 2.1 zijn het zandwingebied (S7-9 zuid), de vaarroutes en de suppletielocatie weergegeven t.o.v. de Natura 2000-gebieden.

Hieruit blijkt dat de suppletielocatie en delen van de transportroutes binnen het Natura 2000-gebied Voordelta/Vlakte van de Raan en de Westerschelde liggen. Het beoogde zandwinvak ligt buiten de Natura 2000-begrenzing. De vaarroutes zijn indicatief, de werkelijke route zal de kortste bevaarbare route volgen tussen de suppletielocatie en het zandwinvak.

Op de kaart staan tevens de gebieden aangegeven waar een Toegang Beperkend Besluit (TBB) geldt. De volgende TBB zones zijn relevant voor de activiteit:

Voordelta

- Winterrustgebied Bollen van het Nieuwe zand
- Jaarrond rustgebied Bollen van het Nieuwe zand, alleen voor bodemberoering

De activiteiten vinden plaats buiten de TBB zones op een dusdanige afstand (meer dan 10 kilometer) dat er met zekerheid geen sprake zal zijn van verstoring in het rustgebied als gevolg van de activiteit. De rustgebieden in de Voordelta zijn dus niet relevant voor de betreffende suppletie.

Figuur 2.1 Ligging zandwingebied en (indicatieve) vaarroutes, en het suppletiegebied, Natura 2000 begrenzing en indien van toepassing TBB gebieden

2.2 Activiteiten

Het ontwerp is vastgelegd in de Nota Indicatief ontwerp onderwatersuppletie Walcheren Oostgat. De eigenschappen en ontwerpparameters zijn samengevat in tabel 2.1.

Robuuste toetsing

De situatie op het moment van het opstellen van het concept indicatief ontwerp kan afwijken van de situatie op het moment van suppleren. Er is daarom een maximum variant (inclusief uitloopraaien) bepaald. De volumes en raaivakken van de maximum variant zijn in tabel 2.1 toegevoegd. De maximum variant wordt als uitgangspunt aangehouden in deze toetsing. In de praktijk zal meestal in een kleiner areaal met kleinere volumes worden gesuppleerd. Voor de uitvoering wordt een definitief ontwerp vastgesteld, deze valt binnen de kaders de getoetste maximum variant.

Getoetste activiteiten

De toetsing betreft alle activiteiten die horen bij de suppletie. Dit betreft activiteiten horende bij het zandwinnen, transporteren en het suppleren. Het zand wordt per schip getransporteerd. Vanwege ondiepe kustzones is de suppletielocatie soms moeilijk bereikbaar, het is dan noodzakelijk een geleidegeul te baggeren of door een brekerbank te graven. Voor de suppletie Walcheren Oostgat wordt het graven van een geleidegeul of het doorgraven van een brekerbank niet voorzien, deze activiteit wordt daarom niet getoetst. Een onderwatersuppletie wordt bij voldoende diepgang meestal aangelegd door middel van “klappen” vanuit de sleephopperzuiger. Bij ondiepere gedeeltes wordt gebruik gemaakt van rainbows.

Tabel 2.1 Eigenschappen van de suppletie

Eigenschap	Waarde
Naam	Walcheren Oostgat
Locatie	Walcheren
Natura 2000-beheerplan	Voordelta, Vlakte van de Raan en Westerschelde & Saeftinghe
Type suppletie	Geulwandsuppletie
Scope volume suppletie	2,8 Mm ³
Max. volume suppletie	4,0 Mm ³
Raaivakken	2180-2470
Uitloop raaivakken	2100-2569
Uitvoeringsperiode	2022-2023
Toetsjaar	2019
Indicatieve aanlegdiepte	-5 NAP
Helling	1:13, behalve voor raai 2287-2325 waar het ontwerp eerst vlak loopt

2.3 Suppletieprogramma: noodzaak suppletie

2.3.1 Algemeen

De zandsuppleties die vanuit het suppletieprogramma Kustlijnzorg worden uitgevoerd, hebben tot doel de structurele kustachteruitgang tegen te gaan. De basiskustlijn mag bij maximaal 10% van de kustraaien overschreden zijn. Een suppletie wordt opgenomen in het meerjarig suppletieprogramma als:

- Er sprake is van structurele erosie
- Op basis van de jaarlijkse kustlijnberekening wordt verwacht dat vóór 1 januari 2025 in één of meerdere raaien de basiskustlijn overschreden raakt, en
- Bestrijding van erosie van belang is voor het behoud van de aanwezige functies zoals waterveiligheid, recreatie en natuur

Het meerjarig suppletieprogramma 2020-2023 is vastgelegd in de toelichting 'Onderbouwing actualisatie suppletieprogramma 2020-2023'.

2.3.2 Noodzaak onderwatersuppletie

Het Oostgat voor de kust van Walcheren verdiept door de jaren heen. Om de verdieping van de geul en de versteiling van de geulwanden tegen te gaan, wordt voorgesteld om een geulwandsuppletie uit te voeren in 2022-2023. Op deze manier wordt aan de zandvraag van het kuststelsel in de Zeeuwse Delta voldaan en wordt de kust bij het Oostgat, inclusief de aanwezige functies, ondersteund.

3 Wnb Gebiedsbescherming: Natura 2000

3.1 Werkwijze Wnb Gebiedsbescherming

Voor de relevante Natura 2000-gebieden is in het beheerplan een vrijstelling van vergunningplicht opgenomen, mits de suppletie wordt uitgevoerd conform de gestelde voorwaarden.

De Natura 2000 beheerplannen zijn vastgesteld onder de toen geldende wetgeving. Inmiddels heeft de Spoedwet aanpak stikstof (2019) voor een relevante wijziging gezorgd. De wijziging betreft het vervallen van het onderscheid tussen “projecten” en “andere handelingen”. Hierdoor bestaat er enkel een vergunningplicht voor het realiseren van een plan of project met mogelijk significante effecten. Het uitvoeren van de suppleties is regulier beheer en onderhoud² wat niet wordt gezien als een plan of project in de zin van de Habitatrichtlijn. Hierdoor is er voor de uitvoering van de suppleties geen vergunningplicht in het kader van de Wnb gebiedsbescherming. Hoewel hierdoor geen sprake is van een N2000-vergunningplicht geldt wel de zorgplicht van artikel 1.11 Wnb. Door als uitgangspunt de voorwaarden uit Natura 2000 beheerplannen te nemen wordt invulling gegeven aan deze zorgplicht. Het borgingsdocument wordt uiterlijk zes weken voor start van de werkzaamheden gepubliceerd op de site van helpdeskwater. In dit hoofdstuk wordt daarom de suppletie getoetst aan de voorwaarden uit de Natura 2000-beheerplannen.

In het kader van de Wnb zijn ook gebieden aangewezen waarvoor een Toegangsbeperkend Besluit (TBB) geldt, dit zijn gebieden waar restricties/voorwaarden gelden voor varen en/of bodemberoerende activiteiten. Deze restricties/voorwaarden gelden ook voor activiteiten die onder beheer en onderhoud vallen zoals de suppleties. In dit hoofdstuk wordt daarom ook aan de TBB's getoetst.

3.2 Relevante Natura 2000-gebieden

De activiteiten vinden plaats in en nabij het Natura 2000-gebied Voordelta, Vlake van de Raan en Westerschelde & Saeftinghe (zie figuur 2.1). Gelet op de afstand en omdat het een onderwatersuppletie betreft, zijn effecten op Natura 2000-gebieden op land uitgesloten. In de nabijheid van het plangebied liggen ook geen Natura 2000-gebieden op land. Effecten op andere Natura 2000-gebieden zijn eveneens uitgesloten. Alleen de Natura 2000-gebieden Voordelta, Vlake van de Raan en Westerschelde & Saeftinghe zijn daarom relevant.

Voordelta

Het Natura 2000-gebied Voordelta is het gebied voor de kust van Zeeland en de Zuid-Hollandse eilanden. Het is het geheel van de ondiepe zee, de droogvallende zandplanten, de slikken en de stranden. De stranden behoren tot aan de duinvoet ook tot de Voordelta. De duinvoetgrens is dynamisch: bij duinaangroei verplaatst de grens zich zeewaarts, bij duinafslag landinwaarts met de duinvoet mee.

Vlake van de Raan

Het gebied Vlake van de Raan is onderdeel van het ondiepe zeegedeelte van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse delta. Het gebied is gelegen in de monding van het Schelde-estuarium, op de overgang van het estuarium naar de volle zee. Vlake van de Raan wordt gekenmerkt door permanent met zeewater overstromde zandbanken die maximaal 20 meter diep liggen.

² RWS-handreiking Beheer en Onderhoud (24-3-2020) en de Handreiking beheer en onderhoud van LNV.

Westerschelde & Saefthinghe

De Westerschelde is de zuidelijke tak in het oorspronkelijke mondingsgebied van de rivier de Schelde. Het is de enige zeetak in de Delta waar nu nog sprake is van een estuarium met open verbinding naar zee. Het betreft een zeer dynamisch gebied. Het estuarium bestaat uit diepen en ondiepe wateren, bij eb droogvallende zand- en slikplaten en schorren.

3.3 Toets aan zorgplicht: voorwaarden uit Natura 2000 beheerplannen

3.3.1 Zorgplicht: toetsing voorwaarden beheerplan Voordelta

In de volgende tabel wordt de suppletie getoetst aan de zorgplicht middels de voorwaarden uit het beheerplan. De toetsing kent twee uitkomsten, die met de volgende kleuren zijn aangeduid:

groen	Deze voorwaarde is niet van toepassing of de voorwaarde is wel van toepassing maar leidt niet tot maatregelen voor de uitvoering: aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
oranje	Deze voorwaarde is van toepassing en leidt tot maatregelen voor de uitvoering. Dankzij de maatregelen wordt aan de voorwaarde voldaan. De maatregelen worden opgenomen in ecologisch werkprotocol van de aannemer.

Voorwaarden beheerplan Voordelta	Toetsing	Uitvoeringsvoorwaarden
----------------------------------	----------	------------------------

Zandwinning

Minimaal 900 meter afstand van Natura 2000-gebied	Het zandwinkvak is circa 1.900 meter buiten het Natura 2000-gebied Voordelta gelegen.	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
---	---	--

Zandtransport

Buiten de winterrustgebieden blijven (in ieder geval geen toegang in de periode 15 december – 1 april en op ruime afstand >1500m, of zoveel als minimaal haalbaar met betrekking tot suppletielocatie) van de rustgebieden varen om effecten in de randzone van het rustgebied te minimaliseren.	Binnen 1500 meter van de activiteiten zijn geen winterrustgebieden aanwezig. Zie ook figuur 2.1.	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
Minimaal 1200 m afstand van vaste rustgebieden voor zeehonden (zandplaten bij Middelpaalt, Bollen van de Ooster	Deze gebieden liggen niet in de nabijheid van de activiteiten.	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder

Voorwaarden beheerplan Voordelta	Toetsing	Uitvoeringsvoorwaarden
en Hinderplaat). Wanneer dit niet mogelijk is, omdat binnen dit gebied een suppletie plaats moet vinden, dient in ieder geval verstoring van pups te worden voorkomen (zie onder)		aanvullende maatregelen voor uitvoering.
Bij aanwezigheid van pups niet in de directe nabijheid (>1200m) varen in de zoogperiode (dec-feb) van de grijze zeehond	Deze gebieden liggen niet in de nabijheid van de activiteiten.	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
Bij aanwezigheid van pups niet in de directe nabijheid (>1200m) varen in de zoogperiode (mei-juli) van de gewone zeehond	Deze gebieden liggen niet in de nabijheid van de activiteiten.	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
Onderwatersuppletie		
Niet suppleren op belangrijke schelpenbanken. Met belangrijk wordt hier bedoeld dat in de directe omgeving geen vergelijkbare voedselbron aanwezig is, waardoor de desbetreffende schelpenbank van groot belang is als voedselbron. Informatie wordt via bestaande inventarisatiemeetnetten verkregen.	Suppletie vindt niet plaats in Natura 2000-gebied Voordelta. Deze voorwaarde is daarom niet van toepassing.	Niet van toepassing
Alternatief: bij aanwezigheid belangrijke schelpenbank niet suppleren ten tijde van broedval tweekleppigen (met name Spisula) (juni) tot na foerageerseizoen van de zwarte zee-eend (maart)	Suppletie vindt niet plaats in Natura 2000-gebied Voordelta. Deze voorwaarde is daarom niet van toepassing.	Niet van toepassing
Strandsuppletie		

Voorwaarden beheerplan Voordelta	Toetsing	Uitvoeringsvoorwaarden
Niet suppleren gedurende de broedperiode (apr/aug) op bekende broedlocaties van strandplevier bij embryonale duinen.	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie. Suppletie vindt niet plaats binnen Natura 2000 Voordelta.	Niet van toepassing.
Alternatief: minimaal 350m afstand houden tot broedlocaties van strandplevier (is inclusief veiligheidsmarge van 150m).	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie. Suppletie vindt niet plaats binnen Natura 2000 Voordelta.	Niet van toepassing.
Bij gevoelige duingebieden aanleg hoogte van de suppletie beperken tot maximaal +3 m NAP (ten opzichte van aanleg suppletie tot +4 à 5 NAP).	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie. Suppletie vindt niet plaats binnen Natura 2000 Voordelta.	Niet van toepassing.
De samenstelling en korrelgrootte van het zand bij strandsuppleties komt zo veel mogelijk overeen met het zand van het strand dat grenst aan de suppletielocatie.	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie. Suppletie vindt niet plaats binnen Natura 2000 Voordelta.	Niet van toepassing.
Onderzoek naar aanwezigheid foerageergebieden van steenloper en effecten van suppleties op foerageergebieden.	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie. Suppletie vindt niet plaats binnen Natura 2000 Voordelta.	Niet van toepassing.

3.3.2 Conclusie zorgplicht Voordelta

Aan alle voorwaarden wordt voldaan en daarmee wordt ook aan de zorgplicht voldaan. Er zijn geen aanvullende voorwaarden uit het beheerplan die door de aannemer in een ecologisch werkprotocol opgenomen dienen te worden. Wanneer de wijze waarop de suppletie wordt uitgevoerd afwijkt van wat in de toets is beschreven, dient opnieuw getoetst te worden of de suppletie nog voldoet aan de voorwaarden.

Als de aannemer een andere werkwijze beoogt dan voorzien in het Borgingsdocument Natuur, dan dient de aannemer deze werkwijze te toetsen aan de Wet natuurbescherming en de financiële gevolgen voor eigen rekening te nemen.

3.3.3 Zorgplicht: toetsing voorwaarden beheerplan Vlake van de Raan

In de volgende tabel wordt de suppletie getoetst aan de zorgplicht middels de voorwaarden uit het beheerplan. De toetsing kent twee uitkomsten, die met de volgende kleuren zijn aangeduid:

groen	Deze voorwaarde is niet van toepassing of de voorwaarde is wel van toepassing maar leidt niet tot maatregelen voor de uitvoering: aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
oranje	Deze voorwaarde is van toepassing en leidt tot maatregelen voor de uitvoering. Dankzij de maatregelen wordt aan de voorwaarde voldaan. De maatregelen worden opgenomen in ecologisch werkprotocol van de aannemer.

Voorwaarden beheerplan Vlake van de Raan	Toetsing	Uitvoeringsvoorwaarden
A. Zandsuppleties		
Vergunningplicht (onderwatersuppleties)		
Onderwatersuppleties mogen niet in frequenties toenemen t.o.v. de huidige getoetste situatie. Als hier wel een voornemen toe bestaat, moet voor deze activiteit een aanvullende vergunning worden aangevraagd.	De suppletie in het Oostgat wordt in 2022-2023 uitgevoerd. Hierbij wordt de frequentie van één keer per vier jaar niet overschreden.	Niet van toepassing
B. Zandwinning		
Winning		
Zandwinning op locaties gelegen naast het Natura 2000-gebied Vlake van de Raan is uitsluitend toegelaten wanneer de winningen minimaal 900 meter zeewaarts van de doorgaande -20 m NAP lijn plaatsvinden.	Afstand betreft 9,5 km.	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
Bij diepe winning minimaal 2 km buiten begrenzing: Zandwinningen op locaties waar dieper dan twee meter in de bodem zand gewonnen wordt, zijn uitsluitend toegelaten wanneer zij plaatsvinden op een afstand van minimaal 2000 meter vanaf de grens van het Natura 2000-gebied Vlake van de Raan.	Afstand betreft 9,5 km	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.

3.3.4 Conclusie zorgplicht Vlake van de Raan

Aan alle voorwaarden wordt voldaan en daarmee wordt ook aan de zorgplicht voldaan. Er zijn geen aanvullende voorwaarden uit het beheerplan die door de aannemer in een ecologisch werkprotocol opgenomen dienen te worden. Wanneer de wijze waarop de suppletie wordt uitgevoerd afwijkt van wat in de toets is beschreven, dient opnieuw getoetst te worden of de suppletie nog voldoet aan de voorwaarden.

Als de aannemer een andere werkwijze beoogt dan voorzien in het Borgingsdocument Natuur, dan dient de aannemer deze werkwijze te toetsen aan de Wet natuurbescherming en de financiële gevolgen voor eigen rekening te nemen.

3.3.5 Zorgplicht: toetsing voorwaarden beheerplan Westerschelde & Saeftinghe

In de volgende tabel wordt de suppletie getoetst aan de zorgplicht middels de voorwaarden uit het beheerplan. De toetsing kent twee uitkomsten, die met de volgende kleuren zijn aangeduid:

groen	Deze voorwaarde is niet van toepassing of de voorwaarde is wel van toepassing maar leidt niet tot maatregelen voor de uitvoering: aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
oranje	Deze voorwaarde is van toepassing en leidt tot maatregelen voor de uitvoering. Dankzij de maatregelen wordt aan de voorwaarde voldaan. De maatregelen worden opgenomen in ecologisch werkprotocol van de aannemer.

Voorwaarden beheerplan Westerschelde & Saeftinghe	Toetsing	Uitvoeringsvoorwaarden
Bij diepe zandwinning (> 2 m) op minimaal 2 km buiten de grens van het Natura 2000-gebied.	Afstand betreft 14 km	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
Bij ondiepe winning (2 m) op minimaal 900 meter buiten het Natura 2000-gebied.	Afstand betreft 14 km	Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.
Er wordt een afstand aangehouden van 1200 meter tot aan het deel van de plaat waarop de zeehonden rusten. Indien dit niet mogelijk is: Als de scheepvaartgeul zich nabij een ligplaats van zeehonden bevindt en als scheepvaartverkeer al op een korte afstand langs de ligplaats vaart, blijft deze toestand gehandhaafd. Hier geldt de verstoringafstand van 1200 m niet, voor zoverre het schepen betreft die aan het gewone scheepvaartverkeer deelnemen. Stilliggende schepen, die met	Afstand is meer dan 1200 meter (zie paragraaf 3.3.6)	Meer dan 1200 meter afstand: Geen uitvoeringsvoorwaarden. Aan de voorwaarde wordt voldaan zonder aanvullende maatregelen voor uitvoering.

Voorwaarden beheerplan Westerschelde & Saeftinghe	Toetsing	Uitvoeringsvoorwaarden
<p>daartoe geëigende methoden als rainbowen of persen zand op het strand of onderwater aanbrengen moeten een afstand van 1200 m in acht nemen.</p> <p>Indien stilliggende schepen niet aan voorgaande kunnen voldoen (bijvoorbeeld als gevolg van de ligging van de vaargeul) dan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - dienen de werkzaamheden uitgevoerd te worden buiten de voor de zeehond gevoelige periode (werpperiode als er daadwerkelijk pups aanwezig zijn: half mei-juli); - Geen bemanning aan dek tenzij dit strikt noodzakelijk is; - Geen andere verlichting dan navigatieverlichting (behoudens noodgevallen); - Geen onnodig lawaai (scheepshoorn, audioapparatuur en dergelijke). 	Niet van toepassing zie hiervoor	Niet van toepassing.
<p>Om verstoring van broedvogels zo veel mogelijk te voorkomen dienen de zandwinning/strandsuppleties buiten het broedseizoen plaats te vinden. Indien dit niet mogelijk is, wordt voorafgaande en tijdens de winning/suppletie onderzoek gedaan naar het voorkomen van broedgevallen van de bontbekplevier, strandplevier en de dwergstern.</p>	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie.	Niet van toepassing.
<p>Indien een broedgeval is vastgesteld, wordt door een markering een minimale afstand van 350 meter tot aan het nest gewaarborgd.</p>	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie.	Niet van toepassing.
<p>De locaties van gevoelige ecologische waarden (onder andere locaties met groepen vogels en belangrijke foerageer-broed- en rustgebieden, de locaties van schelpdierconcentraties en de locaties van belangrijke platen voor zeehonden) dienen voorafgaande aan de werkzaamheden inzichtelijk te zijn.</p>	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie.	Niet van toepassing.

Voorwaarden beheerplan Westerschelde & Saeftinghe	Toetsing	Uitvoeringsvoorwaarden
Bij gevoelige duingebieden aanleg hoogte van de suppletie beperken tot maximaal +3 NAP (ten opzichte van aanleg suppletie tot +4 à 5 NAP).	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie.	Niet van toepassing.
De samenstelling en korrelgrootte van het zand bij strandsuppleties komt zo veel mogelijk overeen met het zand van het strand dat grenst aan de suppletielocatie.	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie.	Niet van toepassing.
Om te weten wat de effecten zijn van de kustsuppleties op foerageerfunctie van de stranden voor de steenloper in het Deltagebied dient hiervoor separaat onderzoek uitgevoerd te worden.	Niet van toepassing bij onderwatersuppletie.	Niet van toepassing.

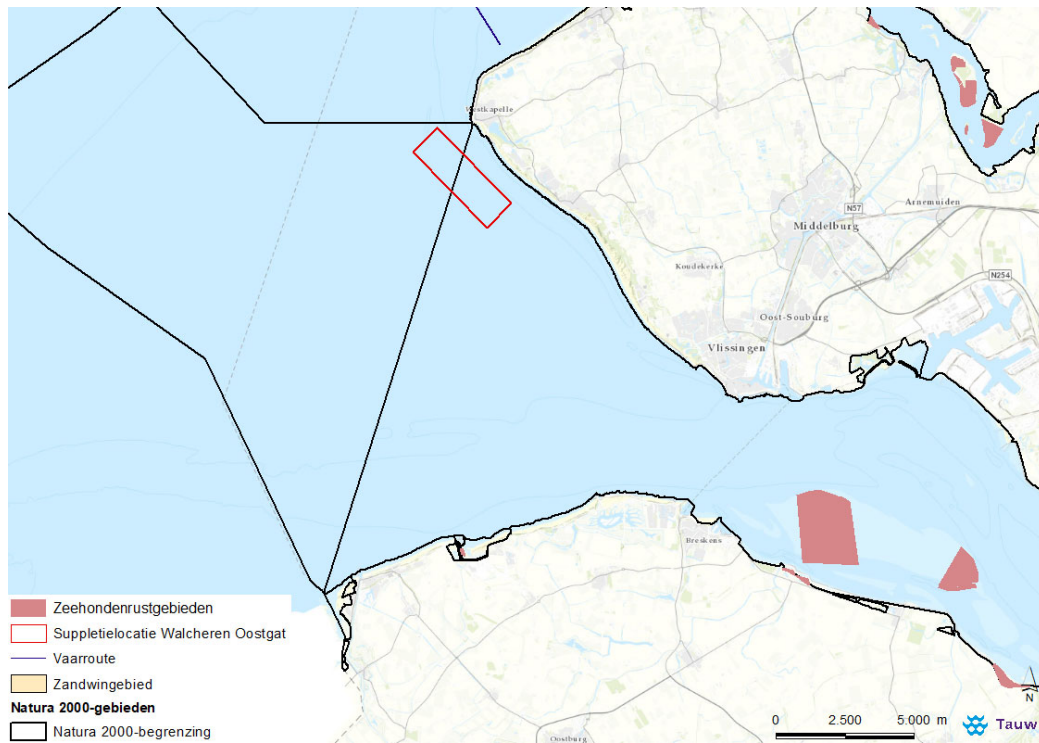
3.3.6 Toetsing voorwaarden zeehonden

In de nabijheid van schepen die zand transporteren en suppleren kunnen ligplaatsen van zeehonden aanwezig zijn. De volgende voorwaarden zijn van toepassing.

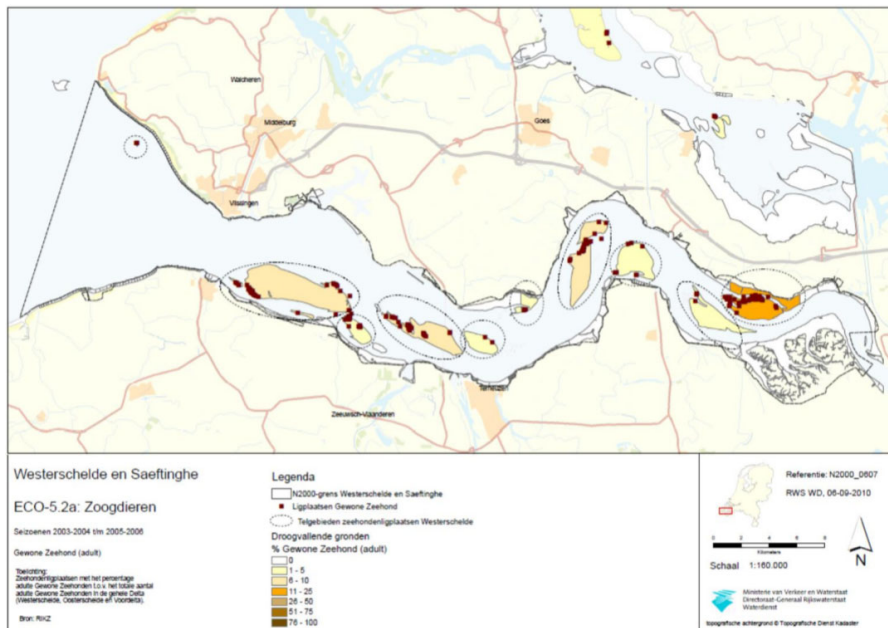
Beheerplan voorwaarden zeehonden
Er wordt een afstand aangehouden van 1200 meter tot aan het deel van de plaat waarop de zeehonden rusten. Indien dit niet mogelijk is: Als de scheepvaartgeul zich nabij een ligplaats van zeehonden bevindt en als scheepvaartverkeer al op een korte afstand langs de ligplaats vaart, blijft deze toestand gehandhaafd. Hier geldt de verstoringafstand van 1200 m niet, voor zoverre het schepen betreft die aan het gewone scheepvaartverkeer deelnemen. Stilliggende schepen, die met daartoe geëigende methoden als rainbown of persen zand op het strand of onderwater aanbrengen moeten een afstand van 1200 m in acht nemen.
Indien stilliggende schepen niet aan voorgaande kunnen voldoen (bijvoorbeeld als gevolg van de ligging van de vaargeul) dan: <ul style="list-style-type: none"> - dienen de werkzaamheden uitgevoerd te worden buiten de voor de zeehond gevoelige periode (werpperiode als er daadwerkelijk pups aanwezig zijn: half mei-juli); - Geen bemanning aan dek tenzij dit strikt noodzakelijk is; - Geen andere verlichting dan navigatieverlichting (behoudens noodgevallen); - Geen onnodig lawaai (scheepshoorn, audioapparatuur en dergelijke).

Op 1500 meter afstand van de suppletielocatie is een rustplaats van zeehonden aanwezig (zie figuur 3.2 en 3.3). In 2016/2017 zijn hier geen zeehonden gezien tijdens tellingen of deze locaties zijn niet geteld (zie figuur 3.5 en 3.6). Volgens het beheerplan wordt het als rustplaats gebruikt door gewone zeehonden (zie figuur 3.3 en 3.4). Op basis van verspreidingsgegevens en het beheerplan is de aanwezigheid van zeehonden met pups wel uitgesloten. Pups zijn meer landinwaarts aanwezig. Gelet hierop wordt aan de voorwaarde voldaan en zijn geen aanvullende maatregelen nodig.

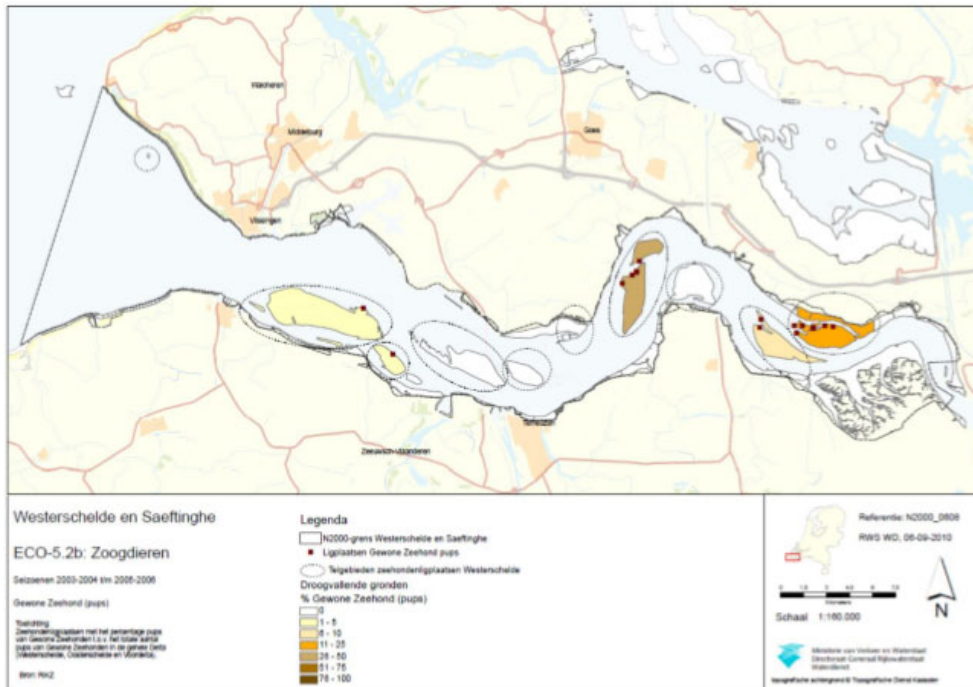

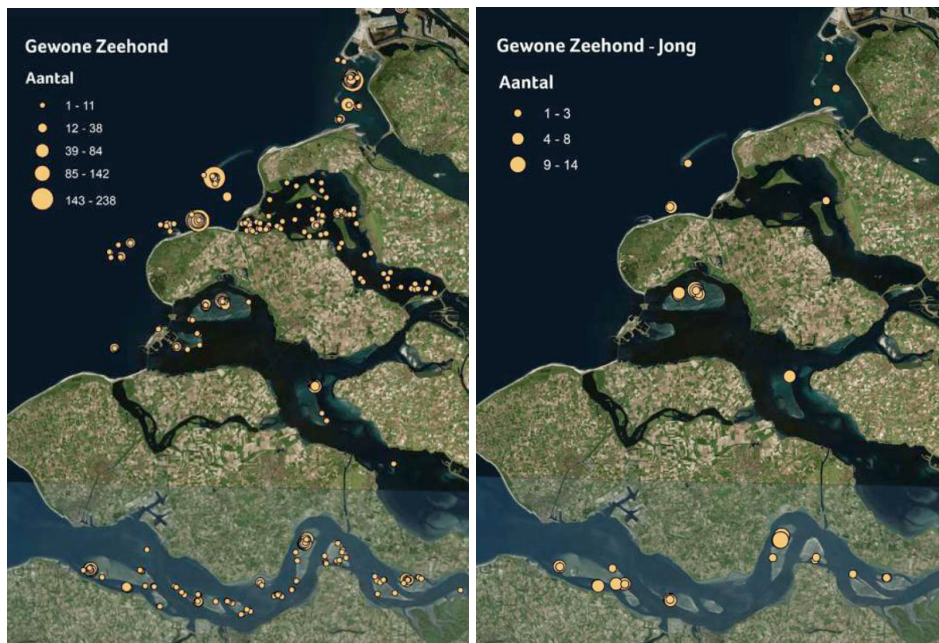
Figuur 3.2 Ligging beoogde vaarroute en de rustplaats van zeehonden.
(bron: Natura 2000 beheerplan Westerschelde & Saeftinghe)

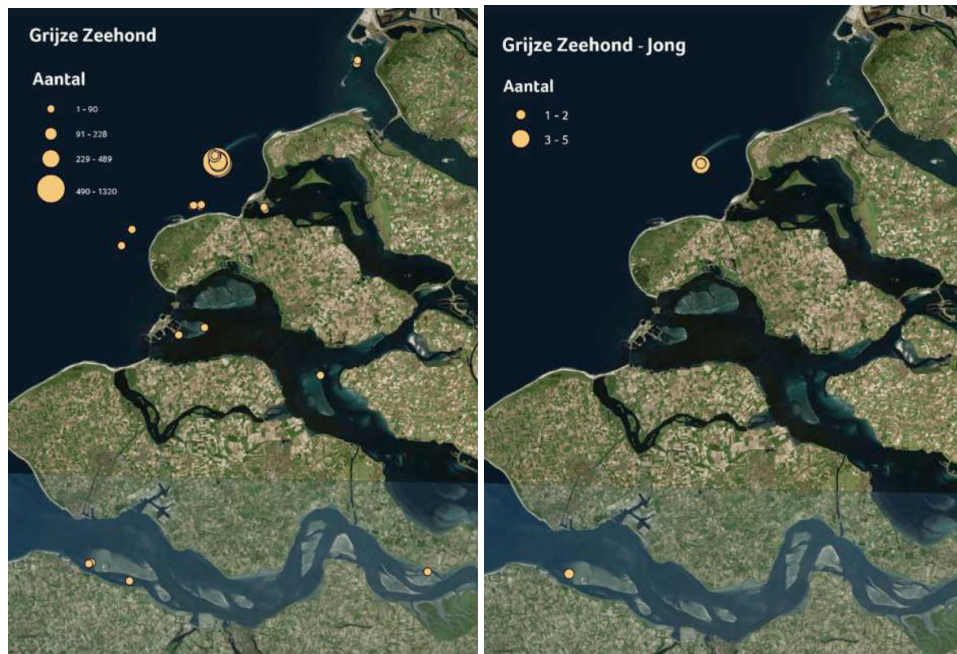
Figuur 3.3 Verspreidingskaart gewone zeehond (rustplaats adult) in Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016)

Figuur 3.4 Verspreidingskaart gewone zeehond met pups in Natura 2000-gebied Westerschelde & Saeftinghe (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016)

Figuur 3.5 Ligplaatsen gewone zeehond (rechts jonge zeehonden) gebaseerd op alle tellingen in seizoenen 2016/2017. In september en oktober werden de Voordelta, Oosterschelde en de Westerschelde niet geteld. In november werden de Oosterschelde en Westerschelde niet geteld. (F.A. Arts & S. Lilipaly et al., 2017)

Figuur 3.6 Ligplaatsen grijze zeehond (rechts jonge zeehonden) gebaseerd op alle tellingen in seizoen 2016/2017. In september en oktober werden de Voordelta, Oosterschelde en de Westerschelde niet geteld. In november werden de Oosterschelde en Westerschelde niet geteld. (F.A. Arts & S. Lilipaly et al., 2017)

3.3.7 Zandwink

In de ontgrondingenvergunning van Rijkswaterstaat zijn voorwaarden opgenomen met betrekking tot aanwezige schelpenbanken. Deze voorwaarde betreft dat er geen zandwinning mag plaatsvinden binnen een afstand van 100 meter nabij of in levende schelpenbanken. Over deze voorwaarde zijn afspraken gemaakt tussen Rijkswaterstaat en aannemers. Deze blijven van toepassing.

3.3.8 Suppletielocatie en schelpdierbanken

In het Natura 2000-beheerplan voor Vlakte van de Raan en Westerschelde & Saeftinghe zijn geen voorwaarden opgenomen voor vooroeversuppleties met betrekking tot schelpdierbanken. Om die reden is een toetsing aan de aanwezigheid van schelpdierbanken niet van toepassing.

3.3.9 Conclusie zorgplicht Westerschelde en Saeftinghe

Aan alle voorwaarden wordt voldaan en daarmee wordt ook aan de zorgplicht voldaan. Er zijn geen aanvullende voorwaarden uit het beheerplan die door de aannemer in een ecologisch werkprotocol opgenomen dienen te worden. Wanneer de wijze waarop de suppletie wordt uitgevoerd afwijkt van wat in de toets is beschreven, dient opnieuw getoetst te worden of de suppletie nog voldoet aan de voorwaarden. Als de aannemer een andere werkwijze beoogt dan voorzien in het Borgingsdocument Natuur, dan dient de aannemer deze werkwijze te toetsen aan de Wet natuurbescherming en de financiële gevolgen voor eigen rekening te nemen.

4 Wnb Soortenbescherming

4.1 Werkwijze Wnb Soortenbescherming

In artikel 3.31 Wet natuurbescherming is geregeld dat er een vrijstelling geldt van enkele verbodsbepalingen als gewerkt wordt conform een zogenaamde gedragscode. Werken volgens een gedragscode heeft als voordeel dat geen ontheffingsprocedure hoeft te worden doorlopen. Ten behoeve van de werkzaamheden van Rijkswaterstaat is een gedragscode vastgesteld en goedgekeurd op 29 september 2018 door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Deze gedragscode is van toepassing op alle beschermde planten- en diersoorten en ziet toe op de volgende werkzaamheden:

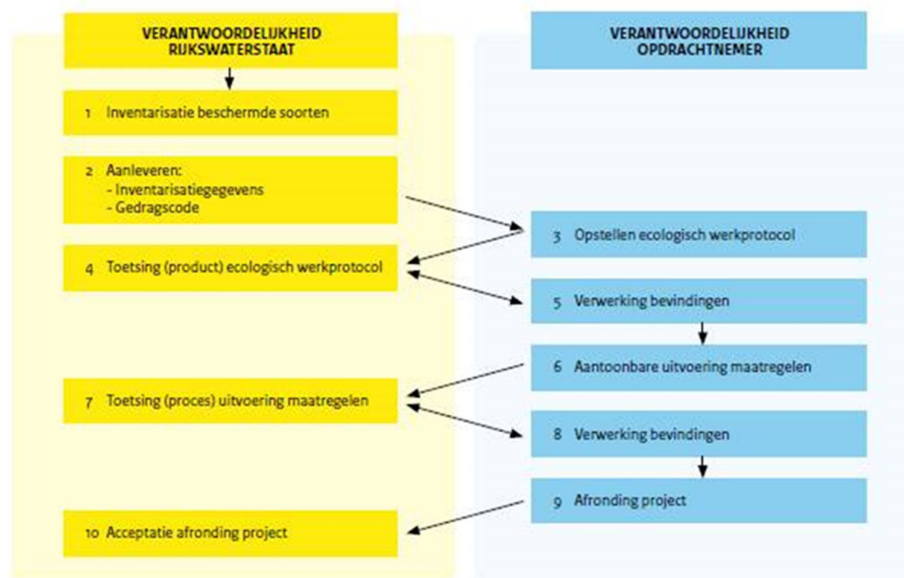
- Bestendig beheer of onderhoud aan vaarwegen, watergangen, waterkeringen, waterstaatswerken, oevers, wegen, of in het kader van natuurbeheer
- Kleinschalige ruimtelijke ontwikkeling of inrichting

De RWS-gedragscode is van toepassing op de uitvoering van de suppleties omdat de werkzaamheden beheer en onderhoud betreffen.

De eerste stap uit de Gedragscode is het inventariseren van mogelijk aanwezige beschermde soorten. In dit borgingsdocument is de aanwezigheid van beschermde soorten bepaald aan de hand van de volgende gegevens:

- Regionale en landelijke verspreidingsdata
- Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF)

Op basis van bovenstaande gegevens is getoetst of de beschermde soorten aanwezig zijn en welke maatregelen nodig zijn. Deze maatregelen worden in het werkprotocol van de aannemer uitgewerkt. In volgend schema staan de stappen en wie daarvoor verantwoordelijk is toegelicht. In dit borgingsdocument wordt stap 1 uitgevoerd het verzamelen van inventarisatiegegevens. Tevens worden mogelijke effecten geanalyseerd en aangegeven welke maatregelen nodig zijn. De aannemer werkt dit vervolgens uit in het ecologisch werkprotocol. Voor de daarop volgende stappen verwijzen we verder naar figuur 4.1, in de Gedragscode staat een toelichting op deze vervolgstappen, deze zijn voor dit borgingsdocument niet relevant.

Figuur 4.1 Verantwoordelijkheid per partij bij werken conform de Gedragscode van Rijkswaterstaat

4.2 Toetsing Wnb Soortenbescherming

Tabel 4.1 geeft aan welke beschermde soorten mogelijk binnen de invloedssfeer van de activiteiten aanwezig zijn.

Tabel 4.1 Beoordeling beschermde soorten op en nabij suppletielocatie

Soortgroep/soort	Mogelijke aanwezigheid en beoordeling
Zeezoogdieren	
Bruinvis	Bruinvis is beschermd onder artikel 3.5 waarvoor een verbod op aantasting van verblijfplaatsen geldt én op verstoring. Binnen de eerste drie kilometer uit de kust worden bruinvissen bijna overal gezien, met de grootste dichtheden in jan-mrt. Mogelijk effecten door de activiteiten op bruinvissen kunnen zijn, vertroebeling en geluidsverstoring. De toetsing hieraan wordt in paragraaf 4.2.1 uitgewerkt.
Gewone zeehond en Grijze zeehond	Beide soorten zeehonden komen in (ruime) omgeving in de kustwateren voor. Deze soorten zijn beschermd onder artikel 3.10 van de Wnb. Voor deze soorten geldt daarom alleen een verbod op beschadigen of vernielen van verblijfplaatsen. Er geldt geen verbod op verstoring. De activiteiten vinden plaats op meer dan 10 km afstand van vaste rustplaatsen van zeehonden. Aantasting van verblijfplaatsen is daarom uitgesloten. Maatregelen zijn niet nodig.
Grondgebonden zoogdieren	
	Niet aanwezig.
Vleermuizen	
	Niet aanwezig.
Vogels	
	Binnen de invloedssfeer (open water) zijn geen broedende vogels of andere locatie gebonden (vaste) verblijfplaatsen, rustplaatsen of essentiële leefgebieden van vogels aanwezig. De vogels zijn niet gebonden aan de locaties met activiteiten en er blijft ten alle tijden voldoende onverstoord leefgebied aanwezig. Er is daardoor met zekerheid geen

Soortgroep/soort	Mogelijke aanwezigheid en beoordeling
	aantasting van nesten/verblijfplaatsen of rustplaatsen en een eventuele verstoring heeft met zekerheid geen wezenlijke invloed op de staat van instandhouding. Vogels blijven daarom verder buiten beschouwing.
Amfibieën en reptielen	
	Niet aanwezig.
Vissen	
Steur en houting	In theorie kunnen steur en houting aanwezig zijn. Deze vissen zijn beschermd via artikel 3.5 waarvoor een verbod op aantasting van verblijfplaatsen geldt én op verstoring. Deze soorten zijn zeer zeldzaam waardoor het risico dat een individu wordt verstoord zeer klein is. De soorten zijn niet gebonden aan de locaties waar activiteiten plaatsvinden. Bovendien is de invloed tijdelijk en blijft een groot areaal aan onverstoord leefgebied aanwezig. Blijvende negatieve effecten zijn daarom uitgesloten. Vissen blijven verder buiten beschouwing.
Vlinders, libellen en overige ongewervelden	
	Niet aanwezig.

Zorgplicht

In artikel 1.11 van de wet is de zorgplicht opgenomen. Als zich mogelijk negatieve effecten voordoen, dan treft de initiatiefnemer noodzakelijke maatregelen om die gevolgen te voorkomen of zo veel mogelijk te beperken / ongedaan te maken. De zorgplicht geldt altijd en voor alle planten, dieren en beschermde natuurgebieden. In gewone bewoordingen houdt de zorgplicht in dat gewerkt wordt met respect voor de natuur en voor levende dieren en planten. Zo moetendieren die kunnen vluchten voor de werkzaamheden de kans daartoe geboden worden.

4.2.1 Bruinvis

Vertroebeling

De onderwatersuppletie veroorzaakt vertroebeling van het water. Het is niet te verwachten dat vertroebeling van het water de bruinvissen beïnvloedt in het vangen van hun prooi. Bruinvissen jagen immers niet op zicht maar met behulp van echolocatie. vertroebeling heeft mogelijk een indirect effect vanwege de invloed op prooidieren zoals vissen. Gelet op het grote leefgebied van de bruinvissen leidt een dergelijk plaatselijke en tijdelijke invloed op prooidieren niet tot permanente effecten, niet op een individueel dier noch op populatieniveau. Er is geen sprake van een blijvend effect. Maatregelen zijn niet nodig.

Verstoring door geluid

Als gevolg van de werkzaamheden kunnen bruinvissen verstoord worden door geluid. Deze verstoring zal vergelijkbaar zijn met de verstoring die optreedt bij scheepvaart. Door motoren aangedreven schepen veroorzaken een toename van het geluid onderwater. Bruinvissen horen bij lagere frequenties minder goed, maar horen goed de hogere frequenties tussen 10.000 en 150.000 Hz. Op basis van Richardson et al. (1995, tabel 6.9) kan worden aangenomen dat het bronniveau van grotere schepen zeker door bruinvissen zal worden waargenomen. Dit wordt ondersteund door veldwaarnemingen waaruit bruinvissen schepen tot circa een kilometer afstand lijken te mijden. Er wordt uitgegaan van een verstoringsafstand van één tot enkele kilometers van de bron. Gelet op het grote leefgebied is slechts sprake van een plaatselijke verstoring in een zone van maximaal enkele kilometers. Er is geen sprake van een blijvend effect. Maatregelen zijn niet nodig.

4.3 Conclusies Wnb Soortenbescherming

De conclusies ten aanzien van beschermde soorten is dat negatieve effecten op beschermde soorten zijn uitgesloten. Maatregelen zijn niet nodig. De algemene zorgplicht is wel van toepassing en moet in het ecologisch werkprotocol van de aannemer worden uitgewerkt.

Voorwaarden in ecologisch werkprotocol aannemer
Algemene zorgplicht (zie bijlage 1).

5 Conclusies

5.1 Inleiding

Voor de activiteit gelden de voorwaarden vanuit de zorgplicht. Deze dienen in het ecologisch werkprotocol van de aannemer opgenomen te worden. Middels dit ecologisch werkprotocol, waaraan de aannemer contractueel gebonden is, wordt het naleven van de vrijstellingsvoorwaarden geborgd. Als de aannemer een andere werkwijze beoogd dan voorzien in het Borgingsdocument Natuur, dan dient de aannemer deze werkwijze te toetsen aan de Wet natuurbescherming en de financiële gevolgen voor eigen rekening te nemen.

Wanneer het ontwerp, de wijze van uitvoering of periode van de suppletie wijzigt, dient opnieuw getoetst te worden of de suppletie nog voldoet aan de voorwaarden vanuit de zorgplicht.

5.2 Gebiedsbescherming

Voor de activiteit gelden voorwaarden vanuit de zorgplicht. Naast de algemene voorwaarden (zie bijlage 1) zijn er geen locatie specifieke voorwaarden. De algemene voorwaarden dienen in het ecologisch werkprotocol van de aannemer opgenomen te worden. In dit werkprotocol en een risicodossier dient de aannemer aan te geven hoe de aannemer zeker stelt dat het werk volgens de benoemde voorwaarden wordt uitgevoerd.

5.3 Soortenbescherming

De conclusie ten aanzien van beschermde soorten is dat negatieve effecten op beschermde soorten zijn uitgesloten. De algemene zorgplicht is wel van toepassing en moet in het ecologisch werkprotocol van de aannemer worden uitgewerkt. De aannemer dient middels zijn risicodossier en ecologisch werkprotocol aan te geven hoe de aannemer zeker stelt dat het werk volgens de benoemde voorwaarden wordt uitgevoerd. Dit omvat onder andere een beschrijving van de voorgenomen activiteiten, een beschrijving van de te verwachten effecten en beheersmaatregelen. Een nadere beschrijving hiervan is opgenomen in de Gedragscode soortenbescherming van Rijkswaterstaat.

Voorwaarden in ecologisch werkprotocol aannemer

Algemene zorgplicht

6 Literatuur

Leopold M.F. 1996. Spisula subtruncataals voedselbron voor zee-eenden in Nederland. BEON Report 96-2. Rijksinstituut voor Kust en Zee, Den Haag.

Lilipaly S.J., Arts F.A., Sluijter M. & Wolf P.A. 2018. Midwintertelling van zee-eenden in de Waddenzee en Nederlandse kustwateren in november 2017 en januari 2018. Rapport RWS – Centrale Informatievoorziening. Rapport BM 18.24DPMRapportnr. 2018-05. Delta ProjectManagement, Vlissingen.

Perdon, K.J., Troost, K., Zwol, J. van, Asch, M. van, Pool, J. van der. 2018. Schelpdierbestanden in de Nederlandse kustzone in 2018. Stichting Wageningen Research, Centrum voor Visserijonderzoek (CVO) (CVO rapport 18.010).

Richardson WJ, Greene CR Jr, Malme C, & Thomson DH, 1995. Marine Mammals and Noise. San Diego: Academic Press.

Sweco, 2017. Winning suppletiezand Noordzee 2018 t/m 2027. Milieueffectrapportage. De Bilt, 18 december 2017.

Internet:

www.noordzeeloket.nl

www.informatiehuismarien.nl

Bijlage 1   Uitvoeringsvoorwaarden voor aannemer

Deze voorwaarden dienen opgenomen te worden in het ecologisch werkprotocol van de aannemer. De aannemer dient middels zijn risicodossier en ecologisch werkprotocol aan te geven hoe de aannemer zeker stelt dat het werk volgens de benoemde voorwaarden wordt uitgevoerd. Dit omvat onder andere een beschrijving van de voorgenomen activiteiten, een beschrijving van de te verwachten effecten en beheersmaatregelen. Een nadere beschrijving hiervan is opgenomen in de Gedragscode soortenbescherming van Rijkswaterstaat. Voor de vervolgstappen verwijzen wij naar figuur 4.1 en de Gedragscode. Middels het nader uitgewerkte ecologisch werkprotocol, waaraan de aannemer contractueel gebonden is, wordt het naleven van de voorwaarden geborgd.

De getoetste activiteiten staan in hoofdstuk 2 beschreven. Wanneer het ontwerp, de wijze van uitvoering of periode van de suppletie wijzigt, dient opnieuw getoetst te worden of de suppletie nog voldoet aan de voorwaarden. Als de aannemer een andere werkwijze beoogt dan voorzien in het Borgingsdocument Natuur, dan dient de aannemer deze werkwijze te toetsen aan de Wet natuurbescherming en de financiële gevolgen voor eigen rekening te nemen.

Voorwaarden in ecologisch werkprotocol aannemer

1. Uitwerking van de zorgplicht.

De zorgplicht houdt in dat één ieder voldoende zorg in acht neemt voor de in het wild levende dieren en planten, alsmede voor hun directe leefomgeving. De zorgplicht geldt altijd en voor alle planten, dieren beschermde natuurgebieden. In gewone bewoordingen houdt de zorgplicht in dat gewerkt wordt met respect voor de natuur en voor levende dieren en planten. Zo moeten dieren die kunnen vluchten voor de werkzaamheden de kans daartoe geboden worden. De aannemer geeft aan op welke wijze aan de zorgplicht invulling wordt gegeven.

2. Onverwachte aanwezigheid van beschermde soorten.

Bij onverwachte aanwezigheid van beschermde soorten wordt Rijkswaterstaat en het bevoegd gezag direct op de hoogte gebracht. De werkzaamheden worden pas hervat nadat de door een ter zake deskundige ecoloog noodzakelijk geachte beschermende maatregelen zijn getroffen. De maatregelen worden schriftelijk verantwoord en aan het bevoegd gezag gestuurd. De kans dat onverwacht beschermde soorten aanwezig zijn, is bij onderwatersuppleties zeer laag.